

Gemeentebreed

Ziekenzalving volgens Jakobus 5:14?

F.J. Bijzet

Het lijkt erop dat de zogenaamde ‘ziekenzalving’ ook in onze Gereformeerde Kerken oprukt. De kerk te Meppel paste die een aantal jaren geleden al eens toe; dr. Jos Douma introduceerde die op zijn website en voerde die met zijn kerkenraad wellicht ook al in in de kerk te Haarlem; de kerk te Vrouwenpolder besloot ertoe over te gaan; de kerk te Almelo eveneens; de classis Enschede debatteerde erover naar aanleiding van vragen uit de kerk te Hengelo...

In dit artikel probeer ik kritisch mee te denken.*

Onduidelijke exegese

De eerste vraag moet uiteraard zijn: waarom willen we zo’n ziekenzalving? Omdat bepaalde gemeenteleden erom vragen? Of omdat Gods Woord ons ertoe dringt? Die twee hoeven elkaar niet uit te sluiten, ik weet het, maar alleen het laatste mag natuurlijk de doorslag geven. Juist dan moeten we ons echter wel realiseren dat een ziekenzalving volgens Jakobus 5:14 de eeuwen door zeer omstreden geweest is. De uitleg van dat bijbelgedeelte is namelijk niet zonder meer duidelijk. Integendeel, op beslissende punten lopen de meningen van de exegeten ver uiteen. Bijvoorbeeld:

1. We kennen in de Schrift drie soorten zalving met olie. Allereerst als symbool voor de vervulling met de Heilige Geest bij speciaal geroepen ambtsdragers (bijv. Ex. 30:22-25,30-33; 1 Sam. 16:13; 1 Kon. 1:39; 1 Kon. 20:16). Vervolgens als teken van eerbetoon en verzorging (bijv. Luc. 7:46; Mat. 26:6,7). En dan ook nog als medicijn (Jes. 1:6; Luc. 10:34). Om wat voor soort ‘zalving’ gaat het nu in Jakobus 5? Zegt het in dit verband iets dat Jakobus niet het werkwoord *chri-ein* gebruikt, dat in de Schrift meestal voor het met een speciaal geurende olie toewijden aan God gebruikt wordt (vandaar *Chri-stus*, Gezalvde), maar het werkwoord *aleiphein* (insmeren, zalven)?
2. Was de voorbede met zalving bedoeld voor *lichamelijk* zieke mensen, of voor broeders en zusters die *psychisch*, vanwege hun zonden, in de knoei gekomen waren? En daarom zélf niet goed meer bidden konden? In vers 13 worden gemeenteleden nog opgeroepen om zélf in allerlei situaties van moeite te bidden. Waarom in vers 14 opeens een voorbede door de oudsten? Welke meerwaarde heeft hun voorbede? Geeft vers 16 daarop het antwoord? Sommige voorstanders van ziekenzalving menen dat we niet de indruk mogen wekken dat de ziekte is ontstaan door persoonlijke zonden. Maar zou Jakobus 5 misschien juist wél in die richting kunnen wijzen?
3. Geeft Jakobus 5:14 wel een aanwijzing voor de kerk van alle eeuwen? Of is dit een gedateerde oproep, die alleen gold toen de ‘oudsten’ (de kring van eerste leerlingen van Christus, rond Jakobus zelf, halfbroer van Jezus en voorzitter van de kerkenraad van Jeruzalem) nog leefden. Zij hadden van Christus de volmacht gekregen ook zieken te genezen door hen te zalven met olie (Mar. 6:13). Maar die speciale volmacht uit de begintijd is niet zonder meer overgegaan op volgende generaties ‘oudsten’. De apostel Paulus spreekt er met geen woord over aan het adres van de latere ‘oudsten’ die hij aanstelde in de plaatsen waar hij een gemeente stichtte. Eigenen wij ons niet iets toe wat ons niet meer gegeven is?
4. Bedoelt Jakobus dat na de voorbede en zalving waarover hij schrijft, er ook meteen fysieke (of psychische?) genezing komt? Indien hij uitging van de situatie in de eerste

kerk te Jeruzalem met nog de oorspronkelijke oudsten, dan moet dat wel de bedoeling zijn. Maar vandaag genezen kerkleden niet zonder meer na voorbede en zalving door ouderlingen.

Praktische uitvoeringsproblemen

Deze niet onbelangrijke knelpunten in de exegese brengen niet geringe problemen met zich mee wanneer we vandaag toch op de een of andere manier een ziekenzalving gaan uitvoeren. Zoals:

- a. Bij welke ziekten moet ziekenzalving toegepast worden en bij welke niet? Moet het vooral bij psychische? Of evengoed lichamelijke? Maar wanneer dan wel en wanneer niet? Moet het ook bij een gebroken been? Bij een vervelende griep...? Waar trekken we een grens? Moet bij elke ziekte niet de genezing bij de Heer gezocht worden? Moeten we misschien een heel andere kant op en alleen bij diverse vormen van verslaving aan de zónde ziekenzalving toepassen?
- b. Is het wel juist dat ziekenzalving vandaag alleen gebeurt op verzoek van een gemeentelid? Dat lijkt wel op Jakobus 5:14 terug te gaan, maar doet het nu juist niet. Want Jakobus roept de gemeenteleden ertoe op: zo moeten jullie doen! Het is bij Jakobus geen optie, maar een oproep. Dus zou de kerkenraad gemeenteleden die geen ziekenzalving aanvragen, ook moeten oproepen dit voortaan wél te gaan doen. En hen bij weigerachtigheid vermanen.
- c. Welke olie moeten we precies gebruiken? Meestal wordt voor olijfolie gekozen. Omdat die vroeger, en nog wel, in het Midden-Oosten veel gebruikt werd/wordt om de huid mee in te smeren. Op de site van dr. Jos Douma las ik dat hij ook amandelolie mogelijk acht. Het wordt mij niet duidelijk waarom.
- d. Realiseert men zich dat je met je keuze voor olijf- of amandelolie impliciet ook kiest voor de exegese dat de olie in Jakobus 5 doelt op verzorging en medicijn? Want als de zalving bedoeld als symbool voor het werk van Gods Geest (zoals ik bij de voorstanders van ziekenzalving wel het meest lees), zou juist geen olijf- of amandelolie gebruikt moeten worden, maar zou de speciale geurende olie waarover Exodus 30:22-33 schrijft, gemaakt moeten worden. En die zou ook niet alleen een beetje op het voorhoofd van de zieke gestreken moeten worden (zoals ik meest lees over ziekenzalving vandaag), nee, die zou rijkelijk over het gemeentelid uitgesmeerd moeten worden.

Magisch denken

We zouden kunnen zeggen: zij die ziekenzalving vandaag bepleiten, proberen een voorzichtige middenweg te bewandelen en de verschillende mogelijkheden in Jakobus 5 te combineren. En doen ze het niet dusdanig afgeschermd, dat er niet echt gekke dingen gebeuren? Simpel gezegd: baat het niet, het schaadt de gemeente toch ook niet? Het wil toch alleen maar een hulpmiddel zijn waardoor de zieke wordt versterkt in zijn vertrouwen op Jezus' genezende kracht?

Maar ik vraag dan: als je op zo'n manier niet geringe exegetische knopen in Jakobus 5 doorhakt, voer je dan nog wel de 'ziekenzalving' uit waarover het in dat hoofdstuk gaat? Of voer je een éigen geconstrueerde 'ziekenzalving' uit? Doe je dan nog wel recht aan Gods Woord? Want daar was het je toch om te doen? Of zoek je toch vooral een weg om tegemoet te komen aan een blijkbaar steeds sterker wordende wens bij bepaalde gemeenteleden? En welke gemeenteleden? Als er gemeenteleden zijn die een speciaal zalvingsritueel aanvragen, wat zit daar bij hen dan precies achter? Waarom is de voorbede door heel de gemeente, 's zondags in de eredienst en vervolgens in veel huizen, voor hen niet voldoende?

Waarom is het gezamenlijke gebed met de wijkouderling of predikant die op ziekenbezoek komt, niet voldoende? Welke meerwaarde heeft die olie, eventueel gepaard gaand met een handoplegging (waar Jakobus 5 overigens ook niet over rept. Waarom die dan toch toegevoegd)? Welke extra verwachtingen wekt die olie? Zijn het niet vaak gemeenteleden die al van alles geprobeerd hebben om van hun ziekte af te komen, die ook dit ‘middel’ als een laatste strohalm nog eens proberen willen?

Met andere woorden: werkt vandaag, ook in een geestelijke context van gebedsgenezers en dergelijke, een ziekenzalving niet een magisch denken bij de gemeente in de hand?

Niet doen!

Bij zoveel vragen en onduidelijkheden en gevaren moeten Gereformeerde Kerken zich wel drie keer bedenken voor ze een vorm van ziekenzalving gaan invoeren.

Noot:

* Zie bijv. ook de artikelen van ds. P. Niemeijer over Jakobus 5 in *Nader Bekeken* van september en oktober 2006.